

Oleksandr Bojčenko i Mihal Ramač

GOGOLJ SE SMEJE, ŠEVČENKO PLAČE

Mihal Ramač: *Gospodine Bojčenko, 50 posto u pravu je Vaša prva knjiga prevedena na srpski. Jeste li zadovoljni što upravo ovom knjigom otvarate vrata u Srbiju? Šta će ona, po Vašem mišljenju, otkriti srpskom čitaocu?*

Oleksandr Bojčenko: Možda na početku valja reći da ja ne pišem knjige. Pišem raznolike tekstove koje objavljujem u novinama, časopisima, a u poslednje vreme pretežno u internet izdanjima. Ti tekstovi, prilično uslovno, mogu da se podele na tri osnovne grupe: eseji o književnosti i kulturi uopšte, publicistički članci o politici i feljtoni o običnom, svakodnevnom životu. Jednom godišnje ili jednom u dve godine pregledam te priloge i sastavljam od njih zbirke, odnosno posebne knjige. Za 50 posto u pravu izabrao sam životne priče koje je valjda najlakše razumeti. Čitalac ne mora da poznaje ni ukrajinsku politiku ni ukrajinsku književnost, jer je gotovo sve što se tu pominje moglo da se dogodi kako u Kijevu, tako u mojim Černjivcima ili u vašem Novom Sadu. Uz pretpostavku da bi neki inostrani čitalac zaista želeo da upozna moje tekstove, preporučio bih da počne upravo od ove zbirke. Ne znam da li će ona čitaocima u Srbiji otkriti nešto o Ukrajini, ali znam zbog čega je ona najprihvatljivija. Tu su izabrani moji najkraći tekstovi, oni mogu da se pročitaju za pet minuta. Čitalac može da je prelista u knjižari, da pročita dva-tri naslova i odmah odluči da li mu je takva knjiga potrebna.

M. R.: *Ljudi u Srbiji znaju šta je raspad države, šta je put iz neuspešnog komunizma u divlji kapitalizam, šta je korupcija. Očekujete li da će Vaš pristup pomenutim temama biti blizak čitaocima na Balkanu, odnosno van granica „evropske porodice“, gde se nalaze i Ukrajina i Srbija?*

O. B.: Nažalost, još nikad nisam bio u Srbiji. Sva moja saznanja o vašoj zemlji potiču iz knjiga i filmova. Dakle, ako je verovati knjigama i filmovima, može se pretpostaviti da svi mi, stanovnici postkomunističkih slovenskih zemalja, imamo mnogo zajedničkog. Komplex žrtve i kompleks manje vrednosti udružen s manijom veličine, traženje krivaca za naše neuspehe, opevavanje herojskih poraza i nesposobnost da se izbegnu idiotske greške, naricanje zbog nepravednosti istorijske sudbine, sve to uz specifičan humor – to je karakteristično za sve nas u većoj ili manjoj meri. Pored toga, smatra se da su dve oblasti u Ukrajini posebno bliske Balkanu: to je Zakarpatska oblast i podjednako višenacionalna Bukovina. Svojevremeno, pre Drugog svetskog rata, u Černjivcima je čak bila zajednička rezidencija mitropolita Bukovine i Dalmacije. U svakom slučaju, bukovinska kuhinja i muzika izrazito svedoče o srodnosti s onima na Balkanu, a to je već dobra osnova za uzajamno razumevanje.

M. R.: *Ukrajinski književnici, počev od Ševčenka, igrali su značajnu ulogu u borbi za nezavisnost i za ljudska prava. Kako Vi i Vaša generacija vidite politiku i političare? Nema vas u parlamentu, u oblasnim skupštinama... Znači li to da ukrajinskog književnika danas politika ne zanima i ne privlači?*

O. B.: Nije isto zanimati se za politiku i baviti se politikom. Većina ukrajinskih književnika koje poznajem aktivno je učestvovala i u Narandžastoj revoluciji i na Evromajdanu, odnosno i u borbi za nezavisnost Ukrajine i za ljudska prava. Ali, tačno je da gotovo niko ne ide ni u parlament ni u vladu. Ne idem ni ja. Ima izuzetaka, ali politika je ipak timska igra. Uz to, pogotovo u našem delu sveta, to je najčešće nepoštena igra. Pisac je, nadasve, individualac. Ako se nađe u političkom timu, on ili gubi individualnost ili sam nastoji da stekne što više vlasti, a to nikako ne koristi ni njemu ni drugim ljudima. Smatram da bi na svetu bilo manje suza i krvi ukoliko bi ljudi poput, na primer, Radovana Karadžića, nastavili da pišu pesme, umesto da se bave politikom.

M. R.: *U kojoj meri kolumne u novinama i časopisima utiču na društvenu misao, na društvo uopšte? Šta književnost može da kaže današnjem čoveku? Očekuje li taj čovek uopšte bilo šta od književnika i književnosti?*

O. B.: Voleo bih da odgovorim potvrdno, da su naši tekstovi potrebni čitaocima, da oni utiču na njih, formiraju društvenu misao itd. Međutim, to je daleko od istine: već odavno ne utiču i ne formiraju. To ne znači da kod nas nema čitalaca, da nas ne čitaju. Čitalaca ima, ali su malobrojni i već formirani. A kako razgovarati s masama i istovremeno ostati na visokom umetničkom nivou – današnji književnici to ne znaju. Možda će to jednom ponovo naučiti. Moguće je, naravno, da književnost više nikad neće imati takav značaj kao u XIX i XX stoleću. Uostalom, svet će i ubuduće ići u tom pravcu u kojem ide, pa mu neće biti potrebna ni književnost ni ozbiljni časopisi.

M. R.: *Vaši eseji/novele/kolumne često se završavaju osmehom, ciničnim ili (polu)setnim. Može li se taj osmeh uporediti s mučeničkim osmehom Ostapa Višnje, sjajnog ukrajinskog satiričara, jednom od bezbroj žrtava staljinističkog terora? Drugim rečima, u kojoj meri tradicija živi u stvaralaštvu današnjeg/današnjih pokolenja pisaca i umetnika?*

O. B.: Na sreću, otkad se raspao Sovjetski Savez, mi u Ukrajini i pored svih problema nismo suočeni s državnim terorom. Zbog toga, naravno, moj osmeh nipošto nije mučenički kao kod Ostapa Višnje. Zanimljivo je, međutim, da su me kritičari u Ukrajini više puta nazvali „Ostapom Višnjom naših dana“. Šta drugo nego da zahvalim za poređenje, jer volim Višnjin humor. Ipak, više volim još tragičniji humor Vasilja Stefanika. A da li je živa tradicija? Ne postoji jedna tradicija, u svakoj kulturi ih ima mnogo. Neke su aktuelne, neke se povlače u senku pa se ponovo vraćaju. Uopšteno govoreći, najsigurniji dokaz da neka tradicija živi jeste aktivna borba protiv nje. Ako ima ljudi koji uporno istupaju protiv nekih književnika, dela ili ideja, znači da ti pisci, dela i ideje još nisu umrli.

M. R.: *U Vašim esejima nema predsednika, premijera, ministara. Međutim, tu su posledice njihovih dela. Kakva su to dela? Kakav je njihov odnos prema umetnosti, prema književnosti, prema običnom čoveku?*

O. B.: Nije da retko pišem o predsednicima i ministrima, ali sam nastojao da u 50 posto u pravu takvih tekstova bude što manje. Šta će čitaocima u Srbiji predsednici i premijeri? Vi imate svoje, nadam se da nisu gori od naših. Nije zadatak vlasti da razume književnost i umetnost i da se prema njima lepo odnosi. Njen zadatak je da stvara delotvorne institucije koje će doprinosti razvoju književnosti i umetnosti. S te tačke gledišta, kod nas su stvari počele da se sređuju kad je predsednik bio Petro Porošenko. Ne znam kakve knjige on čita i kakve filmove voli, ali pre nekoliko godina konačno je počeo da radi Institut knjige i počeli su da se pojavljuju umetnički filmovi koji još ne spadaju u svetska remek-dela, ali koje nije sramota gledati. Hoće li ta pozitivna tendencija biti sačuvana i sada, kad je predsednik Ukrajine postao Zelenski, koji je sve do Evromajdana svojim bedastim istupima zabavljao bandita i kliničkog idiota Janukoviča? Čisto sumnjam.

M. R.: *Slazete li se s mišljenjem da je glavni junak Vaših dela Drug/Gospodin Apsurd? Otkud on? Dokle će da vlada?*

O. B.: Ako i nije glavni, svakako je jedan od glavnih. Od brojnih koncepcija apsurdna meni je najbliža ona za koju se izjašnjavao Alber Kami. Apsurd nastaje onog trenutka kad nastaje razuman čovek, dovoljno razuman da bi bio svestan svoje ograničenosti i kratkotrajnosti u beskonačnom svemiru i večnosti. Ova svest može da bude koliko tragična, toliko i komična. Ševčenko je, obraćajući se Gogolju, pisao: „Ti se smeješ, a ja plačem.“ Dakle, radi se o tome da posmatranje jednog istog sveta u nekome izaziva smeh, a u nekom drugom – suze. Čista komedija meni deluje suviše plitko, a čista tragedija suviše mračno. Zbog toga biram tragikomičan apsurd. U njemu postoji nota pesimizma, jer će apsurd vladati dotle dok postoji čovečanstvo. Ali, tu je i nota optimizma: za svakog od nas on će se završiti relativno brzo.

M. R.: *Književnike su u prošlosti nazivali inženjerima ljudskih duša, savešću nacije. Šta su pisci danas?*

O. B.: Inženjerima ljudskih duša pisce je u šali nazvao Jurij Olješa. Kasnije je to sasvim ozbiljno ponovio Staljin. Ne mislim da je to počasno zvanje, jer nekako ne vidim da ima neke veze između duše i inženjerije. Što se tiče savesti nacije – to je pre mit nego istina. Apsolutna većina velikih svetskih književnika bila je daleko od moralno-etičkog ideala. A ako se ponekad i pojavio neko koga biste mogli nazvati savešću nacije – kao u Ukrajini Vasilj Stus, pesnik koji je 1985. umro u Brežnjevljevom logoru kao politički zatvorenik – ispostavilo bi se da naciji ta savest nije odviše nužna. Ne znam šta su pisci danas, svako bi morao da odgovori kako sebe vidi i oseća. Ja se osećam kao privatno lice, koji pred čitaocem ima samo jednu obavezu – da dobro piše. Ostalo je moja lična stvar koja se čitaoca nimalo ne tiče.

M. R.: Prvi prevodi pesnika Tarasa Ševčenka na srpski objavljeni su još 60-ih godina XIX veka. Vlasti Novog Sada i Lavova više od 20 godine dogovaraju se o podizanju spomenika Ševčenku u glavnom gradu Vojvodine. Lokalni šovinisti se protive, tvrdeći da je pesnik mrzeo Ruse. Može li se i to nazvati pozorištem apsurda?

O. B.: Ševčenko je, nema sumnje, mrzeo rusko samodržavlje i lično cara Nikolaja I. Prema Rusima se pak odnosio na različite načine. Neke je mrzeo, neke je voleo. Recimo, Ljermontova. Nekima je bio zahvalan zbog toga što su ga otkupili iz kmetstva. Međutim, apsurdnost ili, bolje rečeno, ludilo stanja o kojem govorite jeste u tome da su vaši mesni šovinisti veći šovinisti od samog tvarišča Putina. Jer, u Rusiji ima prilično spomenika Ševčenku, pogotovo u Moskvi i Peterburgu, a peterburški spomenik otkrio je – lično Putin. Tu se može još jednom spomenuti vitalnost tradicije. Protesti vaših lokalnih šovinista protiv Ševčenka svedoče da on živi i danas. Molim vas da im na tome prvom prilikom zahvalite.

*(S ukrajinskog preveo **Mihal Ramač**)*